

مروری بر کتاب

شفیقه گاسپیرالی و جنبش زنان ترک در روسیه (۱۹۲۰-۱۸۹۳ م)

○ مبین بی‌آلتن

ترجمه: فاطمه کاظم‌نیا

حقوق زنان یکی از مسائل حساس و مهم سیاسی - اجتماعی است که در دوران ما رواج یافته است. همچنانکه ما به هزاره جدید نزدیک می‌شویم در نقاط مختلف دنیا زنانی هستند که هنوز برای برابری و کسب حقوق یکسان مبارزه می‌کنند. بیراه نیست اگر بگوییم در میان تمام زنان دنیا، زنان مسلمان کمتر مورد درک و شناخت واقع شده‌اند. آنها اغلب از طریق تبلیغات منفی مطبوعات غربی معرفی می‌شوند. نکته حائز اهمیت این است که وجوه زندگی زنان مسلمان هرگز توسط افکار عمومی غرب مورد مطالعه قرار نگرفته است. این درحالی است که جرات، سرزندگی و استعداد زنان مسلمان نشان می‌دهد که آنها نیز در حد توان همچون هم‌تایان غربی خود برای احقاق حقوقشان مبارزه کرده‌اند. بنابراین یکی از دلایل اصلی چاپ این کتاب فقدان آثار تحقیقی درباره زنان مسلمان نه‌تنها در جهان، بلکه در دنیای اسلام است. کتاب شفیه گاسپیرالی و جنبش زنان ترک در روسیه، فعالیت‌های مبارزاتی زنان مسلمان ترک را برای دستیابی به حقوق یکسان بررسی می‌کند. نویسندگان کتاب، بانویی دلیر و مستعد از تاتارهای کریمه را به ما معرفی می‌کنند. شفیه گاسپیرینسکی (گاسپیرالی) و جنبش زنان ترک در روسیه، داستان اسفبار زنانی است که علاوه بر محرومیت از حقوق اولیه انسانی و آزادی، در معرض دائمی سوءاستفاده و بدرفتاری قرار داشتند، تاحدی که به دلیل قحطی و خشکسالی مجبور به فروش کودکانشان به کلیسا شده بودند. این کتاب داستان نیمی از جامعه بشریت است که مورد بی‌حرمتی ناشی از استثمار و سرکوب قرار گرفته است. شفیه گاسپیرینسکی با وجود این اوضاع نامساعد، جنبشی را سازماندهی و به نیروی سیاسی فمینیستی تبدیل نمود که زودتر از انواع مشابه آن در بسیاری از کشورهای غربی به ثمر رسید. وی دختر اسماعیل گاسپیرینسکی بود. شفیه به همراه پدر، اسناد و عکس‌های حیرت‌انگیزی از زنان و مردانی تهیه کرد که در خلال بحرانی‌ترین دوران تاریخ مسلمانان روسیه، نقش بسیار مهمی در پیشبرد فعالیت زنان ترک ایفا نمودند. او سرانجام این اسناد و بایگانی پدر را به نویسندگان کتاب واگذار نمود...

کتاب در ۶۷۲ صفحه، به زبان ترکی نگاشته شده و دارای ۶۱ صفحه از

- Safika Gaspıralı Ve Rusyada Türk Kadın hareKeti (1893-1920)
- Authors: Sengol Hablemitoğlu Ve necip hablemitoğlu
- Publisher: Sota, 1998, 672 pp.

○ شفیه گاسپیرالی و جنبش زنان ترک در روسیه (۱۸۹۳-۱۹۲۰ م)

○ مؤلفان: دکتر شنگول هبلمیتوگلو و نجیب هبلمیتوگلو

○ ناشر: سوتا، ۱۹۹۸ م، ۶۷۲ ص

داستان و اسرار باطن، نام صحت، ترسید و ترس، بیرون آمدن از محاسن، عقده‌ها، ترس از مجنون بودن

کتاب «شفیقه گاسپیرالی و جنبش زنان ترک در روسیه» داستان اسفبار زنانی است که علاوه بر محرومیت از حقوق اولیه انسانی و آزادی، در معرض دائمی سوءاستفاده و بدرفتاری قرار داشتند، تا حدی که به دلیل قحطی و خشکسالی مجبور به فروش کودکانشان به کلیسا شده بودند

را آغاز کرد - پر از شگفتی بود. او عضوی از جنبش تاریخی اصلاح طلبی مسلمانان ترک بود که مجالی برای دستیابی به رهبری این جنبش به دست آورد. چگونگی سیر شفیه گاسپیرینسکی از عضویت در جنبش تا دستیابی به رهبری آن، توسط دکتر شنگول هیلمتوغلو و دکتر نجیب هیلمتوغلو به خوبی شرح داده شده است. کودکی وی در محیط روشنفکرانه چاپخانه «ترجمان»، همراه با پدر سپری شد. توصیف این دوران جالب از تاریخ روشنفکری تاتارهای کریمه و مسلمانان روس، یکی از قسمت‌های خواندنی کتاب است. همچنین چگونگی تبدیل او به یک ویراستار برجسته در اولین نشریه زنان مسلمان ترک در روسیه به نام **عالم نسوان**؛ سرپرستی مدرسه دختران معلم «دارالمعلمات» در آق مسجد و فعالیت سیاسی او به عنوان یک زن نماینده در پارلمان تاریخی کریمه (قورولتای) در خلال دوره بحرانی تاریخ تاتارهای کریمه که به وسیله خود شفیه گاسپیرینسکی توصیف می‌شود، از بخش‌های با ارزش کتاب است.

زنان مسلمان ترک در روسیه مبارزه عمل در برابر عمل را وجهه فعالیت‌های خود قرار دادند. گروهی از زنان فعال در تاریخ (۲۹ آوریل - ۴ می ۱۹۱۷ م / ۷-۱۲ رجب ۱۳۳۵ ق)، طرحی را درباره حقوق زنان برای انعقاد به قورولتای باکو ارائه کردند. به همین ترتیب در (۱-۷ می ۱۹۱۷ م / ۹-۱۵ رجب ۱۳۳۵) در تاشکند، (آوریل ۱۹۱۷ م / جمادی‌الآخر - رجب ۱۳۳۵) در اورنبورگ (۱۹ می ۱۹۱۷ م / ۲۷ رجب ۱۳۳۵) در «داغستان» نیز طرح‌هایی ارائه شد. این فعالیت‌ها ادامه یافت تا اینکه حقوق زنان در دستور کار مجلس قرار گرفت. به این ترتیب اولین کنگره همگانی زنان مسلمان ترک در تاریخ (۸-۱۱ می ۱۹۱۷ م / ۱۶-۱۹ رجب ۱۳۳۵ ق) در قازان تشکیل شد که نتیجه قطعی و مهم آن یعنی تساوی حقوق زن و مرد در خانواده، حق طلاق برای زنان و پرداخت نفقه به زنانی که از فرزندانشان تا رسیدن به سن بلوغ نگهداری کردند، تا امروز ادامه یافته است.

در این کتاب فعالیت‌های زنان مسلمان ترک در روسیه برای به دست آوردن حقوق مساوی به خوبی ثبت شده است. مؤلفان این کتاب با ارزشترین و جالب‌ترین اطلاعات را در این زمینه برای خوانندگان گرد آورده‌اند. به عنوان

جالب‌ترین عکس‌ها و ۸۵ صفحه اسناد مسحورکننده و شامل بخش‌های ذیل است:

بخش نخست: زندگی شفیه گاسپیرینسکی، خانواده و محیط فرهنگی - اجتماعی.

بخش دوم: تحول جنبش حقوق زنان ترک در روسیه، زایش و پیشرفت.

بخش سوم: انقلاب ۱۹۱۷ م. در روسیه و دوران فعالیت جنبش زنان.

بخش چهارم: شفیه گاسپیرینسکی و جنبش حقوق زنان در کریمه.

بخش پنجم: شفیه گاسپیرینسکی و خونین‌ترین دوران اشغال کریمه (۱۹۱۸-۱۹۱۹ م / ۱۳۳۷-۱۳۳۸ ق).

بخش ششم: جمهوری آذربایجان (۱۹۱۹-۱۹۲۱ م / ۱۳۳۸-۱۳۴۰ ق)

اولین توقفگاه شفیه گاسپیرینسکی بعد از فرار از مرگ.

بخش هفتم: ترکیه (۱۹۲۱-۱۹۷۵ م / ۱۳۴۰-۱۳۹۵ ق) آخرین توقفگاه

در سفر زندگی.

تاریخ آغاز جنبش زنان ترک در روسیه (۲۴ آوریل ۱۸۹۳ م / ۷ شوال

۱۳۱۰) بسیار جالب توجه است. اسماعیل بیک گاسپیرینسکی به مدد روابط و

مکاتبات دوستانه با حاکمان روسیه تزاری، پروانه چاپ روزنامه معروف خود

به نام **ترجمان** را دریافت کرد و باعث پیشبرد این جنبش شد. وی به دلیل

سرکوب هرگونه اعتراض از سوی حکومت تزاری، برای شرکت در اجتماعات

روشنفکران مسلمان ترک و همسرانشان از لباس مبدل استفاده می‌کرد.

هنگام برگزاری جشن دهمین سالگرد انتشار «ترجمان» در باغچه سرای

کریمه در ۲۴ آوریل ۱۸۹۳ م (۷ شوال ۱۳۱۰)، وی برای منحرف کردن توجه

حاکمان تزاری، از نماینده حکومت برای شرکت در این جشن دعوت به عمل

آورد. صرفنظر از هدف اصلی این واقعه تاریخی، برگزاری این جشن درواقع

راهی برای آگاه کردن مهمانان ترک و مردم مسلمان روسیه درباره حقوق

زنان بود. برای دستیابی به این منظور، **زهره گاسپیرینسکی** (همسر وی)

برای آگاه نمودن همسران میهمانان مناسب بود. زندگی شفیه

گاسپیرینسکی، دختر اسماعیل گاسپیرینسکی - این معروفترین روشنفکر تاتار

اهل کریمه که به تنهایی جسورانه‌ترین جنبش اصلاح طلبی مسلمانان روس

کودکی شفیقه گاسپیرالی
در محیط روشنفکرانه چاپخانه ترجمان؛
چگونگی تبدیل او به یک ویراستار برجسته
در اولین نشریه زنان مسلمان ترک در روسیه،
«عالم نسوان»؛ سرپرستی مدرسه دختران معلم،
«دارالمعلمات» در آق مسجد؛ فعالیت و فعالیت سیاسی او
به عنوان یک زن نماینده در پارلمان تاریخی کریمه
(قورولتای) در خلال دوره بحرانی تاریخ تاتارهای کریمه،
از بخش‌های با ارزش کتاب است

○ رهبران جنبش دریافتند که تنها راه شرکت جستن در قدرت سیاسی آن است که در انتخابات محلی و در نهایت ملی شناخته و مطرح شوند.
○ جنبش به اهمیت ارتباطات ملی و رسانه‌های جمعی پی برده و به خوبی از این ابزار استفاده کردند.
○ در طول مبارزات اولیه، بین زنان فعال و برجسته جنبش همبستگی محکمی وجود داشت که بیانگر عزم راسخ و شجاعت ایشان در پیشبرد اهدافشان بود.
○ تشکیلات زنان در این تاریخ برای تساوی مبارزه می‌کرد. بنابراین نه تنها شکاف میان چپ و راست را نادیده می‌گرفت، بلکه ورای مرزهای قومی و نژادی عمل کرد. تاتارهای کریمه، تاتارهای قازان، آذری، قرقیز یا قزاق اهمیت نداشت، آنچه مهم بود توانایی کار کردن آنها در کنار یکدیگر بود.
○ زنان ترک در ترکیه مدرن بعضی از حقوق سیاسی - اجتماعی خود را بین سال‌های ۱۹۲۶-۱۹۳۴ کسب کردند. یعنی مدت‌ها قبل از مبارزات زنان غربی. در ترکیه این حقوق نه تنها از طریق تشکیلات زنان، بلکه با ابتکار و پیشقدمی رهبر آنان، مصطفی کمال آتاتورک به دست آمد.
○ باید در نظر داشت که زنان ترک روسیه این حقوق را در سال ۱۹۱۷ م. بعد از یک دوره مبارزه سخت به دست آوردند.
من از آوردن نتایج جدل آمیز هراس داشتم، اما از وجدانم تبعیت کردم و نه از احساسم و آن اختلاف برسر استفاده از کلمه تاتار است. در نظر مؤلفان کتاب، تاتار یک هویت ملی است که در تضاد شدید با اندیشه اسماعیل بیک گاسپیرینسکی قرار دارد. نویسندگان کتاب بر مخالفت وی در استفاده از کلمه تاتار به معنای یک هویت ملی تاکید دارند، که این مخالفت در نامه‌های وی در «ترجمان» موجود است. کلمه تاتار به وفور در سراسر کتاب آمده است و در تمام اسناد، اشعار و بیانیه‌هایی که توسط طرفداران حقوق زن نگاشته شده است، با معانی متعدد ذکر شده است که تناقضاتی را برای خواننده ایجاد می‌کند.

مثال: کارکنان روزنامه «ترجمان» بعد از همایش مشترک شفیقه گاسپیرینسکی و برادرش به همراه عزیز نوری (Aziz Nuri) روزنامه‌نگار، عثمان آق چراغلی (Osman Akcokrakli)، مدحت رفعت (Mithat Refat)، اسماعیل لمن (Ismail Leman)، حسن صبری (Hasan Sabri Ayvaz)، ابراهیم فهمی (Ibrahim Fahmi)، ولی و عمر ابراهیم (Ibrahim and Omar Veli) تصمیم به پایان انتشار ترجمان گرفتند: «ما تصمیم گرفتیم بمیریم پیش از آنکه کشته شویم، از این رو در تاریخ قتل چلبی جهان (Celebicihan) به انتشار ترجمان پایان می‌دهیم»

جودت منصور گاسپیرینسکی، برادر شفیقه گاسپیرینسکی در طول سال‌های ۱۹۲۲-۱۹۲۵ م. وقایع روزهایی را که بیانگر مشقت خانواده‌اش در ترکیه بود، به رشته تحریر درآورد. خاطرات وی نمونه‌ای از زندگی پرنج و محنت مهاجران جدید الورود به ترکیه است که در عین اشتیاق به بازگشت به کریمه و با وجود شأن و مقامشان به سختی زندگی می‌کردند. این بخش از کتاب حاوی اطلاعات باارزشی از وضعیت مهاجران تاتار اهل کریمه و نیز مأخذ معتبر برای به تصویر کشیدن عجایب زندگی آنها در قرن بیستم است. همچنین این کتاب اطلاعات با ارزشی درباره فعالیت‌های زنان مسلمان کریمه برای اولین بار در دسترس خواننده قرار می‌دهد.
دکتر شنگول هبلمیتوغلو در کلام آخر به صورت کوتاه و مختصر نتایج زیر را ارائه می‌کند:

○ جنبش حقوق زنان ترک در روسیه (TWRMR) از خاکستر نظام عقب‌افتاده فرهنگی - سلطه‌گری مردانه و جامعه محافظه‌کار - برخاسته است و حکومت سوسیالیستی به ظاهر مترقی از روی طعنه این جنبش را «کشنده» نام نهاد.
○ جنبش در این منازعه برای کسب تساوی حقوق، خارج از تفکرات ضدمرد، ضدخانواده و دیدگاه طرفداری از آزادی جنسی فمینیست‌های تندرو قرار داشت.
○ جنبش بعد از موفقیت اسماعیل گاسپیرینسکی در آموزش دختران و توسعه آن در سراسر روسیه آغاز شد و به چنین سطح بالایی رسید.